

Murharouvan myrkyt

■ Neljäkymmentä vuotta sitten kuollut Agatha Christie muistetaan dekkarien kruunaamattomana kuningattarena. Kemian puoliammattilaisena murharouva otti usein uhrinsa hengiltä myrkyllisillä kemikaaleilla.

Kalevi Rantanen

Ensimmäinen maailmansota riehui ympäri Eurooppaa, kun nuori apulainen brittiläisessä Punaisen Ristin sairaala-apteekissa huomasi esimiehensä tehneen virheen.

Kokenut apteekkari oli sekoittanut peräpuikkoihin lääkeainetta kymmenkertaisen annoksen.

Vielä vihreä harjoittelija ei mitenkään voinut huomauttaa asiasta ylemmälleen – varsinkaan, kun apteekkari kuului ihmisiin, jotka ”eivät tee virheitä”.

Niinpä nokkela apulainen päätyi diplomaattiseen ratkaisuun ja tuhosi viallisen lääke-erän pudottamalla sen ”vahingossa” lattialle.

Ankara, arvostaan tietoinen lääkkeiden valmistaja oli myös omintakeinen persoona, joka esimerkiksi kanniskeli taskussaan tappavaa kurare-nuolimyrkkyä. Mies perusteli erikoista tapaansa sillä, että hän näin ”tunsi itsensä mahtavaksi”.

Kurareen mieltynyt apteekkimies tuskin arvasi päätyvänsä fiktiiviseksi hahmoksi dekkariin, jonka harjoittelija nimeltään **Agatha Christie** vuosia myöhemmin kirjoittaisi. Erikoislaatuinen apteekkari löytyy kirjasta *Totuus hallavan hevosen majatalosta* (*The Pale Horse*, 1961).

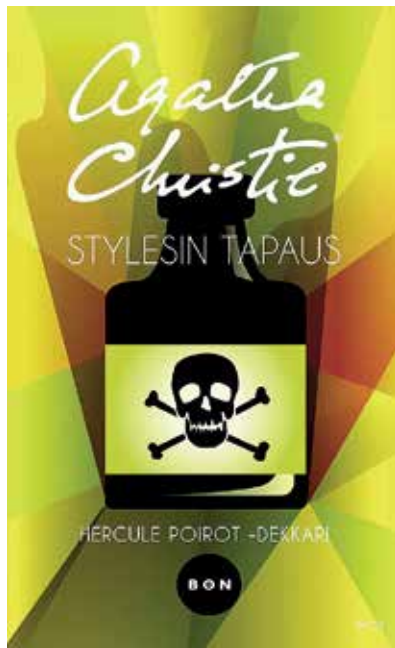
”Hyvä rotanmyrkkyy kelpaa”

24-vuotias nuori rouva Christie oli heti sodan puhjettua vuonna 1914 ilmoittautunut Punaisen Ristin vapaaehtoiseksi työntekijäksi.

Sotavuosista kaksi ensimmäistä hän työskenteli kotikaupunkinsa sairaalan sairaanhoitajana ja seuraavat kaksi sairaalan apteekissa. Sinne pääseminen edellytti kurssin suorittamista kemiasta, jossa Christiellä ei aiemmin juuri ollut osaamista.

Muistelmissaan Christie kertoo kurssin kompastuskivistä näin:

”Alkuaineiden jaksollinen järjestelmä, atomipaino ja kivihiilitervan monimutkaiset johdannaiset ovat asioita, jotka saavat aloittelijan helposti hämmennyksiin. Kaikesta huolimatta

Agatha Christien ensimmäisen maailmansodan aikaiset kokemukset päätyivät mukaan hänen esikoisteokseensa *Stylesin tapaus*.

pääsin jyvälle ja opin perustiedot. Sen jälkeen kun olimme Marshin arsenikkikoetta tehdessämme räjäyttäneet kahvinkeitinimme, edistymiseni pääsi hyvään vauhtiin.”

Peräpuikkotapaus todistaa, että Christie osasi myös soveltaa oppimaansa ja hyödyntää sitä käytännössä.

Nykyään voidaan sanoa, että dekkarien kruunaamaton kuningatar on maailman salapoliisikirjailijoista kaikkein ”kemiällisin”. Agatha Christien keuhkaan antaneen myrkyille niiden ansaitseman paikan ja arvon murhamenetelmien joukossa.

Romaanissaan *Totuus hallavan hevosen majatalosta* Christie linjaukkin henkilöihämonsä, kuvitteellisen kirjailijan Ariadne Oliverin suulla: ”Hyvä vanhanaikainen rotanmyrkkyy tai arsenikki kelpaa minulle.”

Talidomidia täytekakkuun

Jo tunnettuna kirjailijana Christie palasi vapaaehtoiseen apteekkityöhön vielä toisen maailmansodan (1939–1945) aikana.

Sotien välissä ja jälkeen hän jatkoi kemian opiskelua omin päin ja keräsi ahkerasti niin kemiällisiä kuin farmaseuttisia tietoja ideapankkiinsa.

Erään kerran hän varasi ajan hammaslääkäriin, vaikka hoidon tarvetta ei ollut.

Sen sijaan murharouva ryhtyi haastattelemaan hammashoitajaa, joka hämmästyi suuresti, kun asiakas ilmoitti haluavansa tutustua vastaanoton lääkekaapin sisältöön ja oppia yksityiskohtaiset tiedot injektioantamisesta hammaspotilaalle.

Vielä vanhoilla päivillään vuonna 1967 Christie kirjoitti eräälle asiantuntijalle ja kysyi, kuinka talidomidia

Painosten kuningatar

Agatha Christie (o.s. Miller) syntyi Ison-Britannian Torquayssa vuonna 1890. Hänen muodollinen koulutuksensa oli vähäinen, sillä hän kävi kotikoulua.

Ensimmäisen maailmansodan ajan Christie toimi Punaisen Ristin vapaaehtois-työntekijänä. Vuodet 1914–1916 hän oli sairaanhoitajana kotikaupunkinsa sairaalassa ja vuodet 1916–1918 apulaisena sairaalan apteekissa. Työtä varten hän suoritti kemian kurssin ja opiskeli kemiaa myös itsenäisesti.

Christie palasi apteekkityöhön toisen maailmansodan aikana ja työskenteli vuodet 1941–1944 Lontoon University Collegen sairaala-apteekissa.

Christie julkaisi omalla nimellään 66 salapoliisiromaania ja 14 novellikokoelmaa. Lisäksi hän kirjoitti rakkausromaaneja salanimellä Mary Westmacott.

Brittidekkaristi on **William Shakespeare**n jälkeen maailman myydyin kirjailija, jonka romaaneja on mennyt kaupaksi eri kielillä yli kaksi miljardia kappaletta.

Dame Agatha Christie kuoli Wallingfordissa 85 vuoden iässä tammikuussa 1976.

Agatha Christie opiskeli nuoruudessaan pianonsoittoa ja laulua, mutta oopperalaulajan ura jäi haaveeksi. Sen sijaan hänestä tuli maailman suosituin dekkaristi.

tien keskuudessa. Olen erittäin mielissäni siitä, että monenlaiset ihmiset lukevat sitä ja nauttivat sekä Christiestä että kemiasta”, Harkup kertoo sähköpostihaastattelussa.

Tiedelehden arvio ilahdutti

Agatha Christien ensimmäinen dekkari *Stylesin tapaus* (*The Mysterious Affair at Styles*) ilmestyi vuonna 1920. Novelleja hän oli kirjoitellut aiemminkin, mutta idean rikosromaaniiin hän sai sotavuosien apteekkikokemuksistaan ja apteekissa käsittelemistään myrkyllisistä kemikaaleista.

Kirjan murha-aseena oli strykniini, tunnettu kemikaali, jota on käytetty etenkin rotanmyrkyynä ja joskus jopa

» » »

vaikuttaisi, jos sitä sekoitettaisiin syntymäpäiväkakkuun. Dekkari talidomidimyrkytyksestä jäi kuitenkin kirjoittamatta.

Brittiläinen kemisti ja Agatha Christien suuri ihailija **Kathryn Harkup** teki aikoinaan väitöskirjansa ”suosikkikemikaaleistaan” eli fosfiineista.

Väitöksensä jälkeen Harkup tajusi, ettei hänen alaansa oikeastaan ole laboratoriossa työskentely vaan tieteen popularisointi ja tutkimuksesta

kertominen suurelle yleisölle.

Kaksi kiinnostuksen kohdettaan Harkup yhdisti viime vuonna ilmestyneessä kirjassaan *A is for Arsenic – The Poisons of Agatha Christie*.

Teos esittelee Christien kemikaalien valiokokoelman: neljätoista myrkyä, joita murhaajat käyttivät neljässätoista dekkarissa. Kirjasta tuli oitis menestys.

”Minulle todella positiivinen ja yllättävä asia on, miten suosittu kirja näyttää olevan, eikä pelkästään kemis-

dopingaineena urheilussa.

Siinä missä Harkup oli onnellinen kirjansa vastaanotosta, myös Agatha Christie oli hyvin tyytyväinen esikoisteoksensa saamiin arvosteluihin, vaikkei vielä tuolloin kaavailutkaan itselleen ammattikirjailijan uraa ja elämää.

Kaikkein mieluisin hänelle oli farmasian alan tieteellisessä lehdessä julkaistu myönteinen kritiikki, jota hän muistelmissaan kuvaa näin:

”Eniten iloitsin *The Pharmaceutical Journalin* arvostelusta. Siinä kiiteltiin ’salapoliisiromaania, jossa käsitellään myrkkyyä asiantuntevasti eikä, kuten usein tapahtuu, ladella hölynpölyä tuntemattomista aineista, joiden jäljille on mahdoton päästä.”

Kemian itseopiskelu ja vuosien käytännön työ apteekissa tekivätkin Christiestä kemiallisesti sivistyneen maallikon.

Sellainen on myös hänen rakastettu henkilöhahmonsä neiti Jane Marple, jossa on enemmän kuin ripaus kirjailijaa itseään.

Ennen kaikkea Miss Marple on utelias, mikä tekee hänestä erinomaisen harrastelijasalapoliisin. Sosiaalisena persoonana neiti hallitsee hyvin etenkin ihmislunnon ja ihmisen käyttäytymisen, mutta myös hänen luonnontieteelliset tietonsa ovat vaikuttavat.

Herttainen vanha neiti tuntee muun muassa arseenin, syanidin, digitaliksen yhdisteet ja joukon muita myrkkyyä. Joskus hänen tietonsa osoittautuvat suorastaan ammattilaisen tasoisiksi. Esimerkiksi romaanissa *Paddingtonista 16.50 (4.50 from Paddington)* hän puhuu asiantuntevasti akonitiiniannoksista.

Kanadalainen kirjastotieteilijä ja kirjailija **Anne Hart** julkaisi vuonna 1985 Miss Marplen kuvitteellisen elämäkerran, jonka tiedot hän kokosi Christien Marple-tarinoista. Hart laski, että Marple selvitti yhteensä kuusitoista murhaa, joista viisi oli tehty myrkyllä avulla.

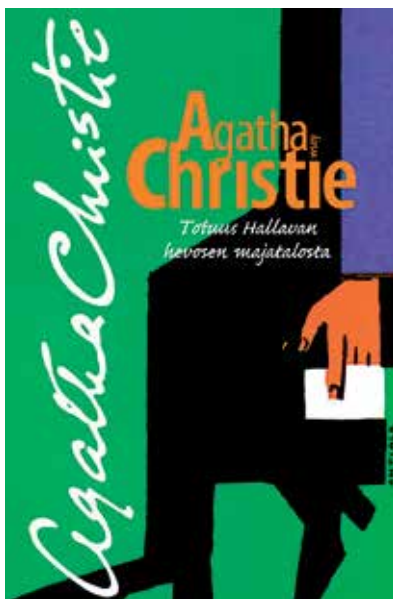
Hercule Poirot, toinen Agatha Christien sankari ja kenties kuuluisin kaikista, on puolestaan rikostutkimuksen ammattilainen.

Belgialaissyntyisen etsivän salainen ase on tämän kyky kysyä aina oikeat kysymykset. Myös hänen kemian ja muiden luonnontieteiden tietämyk-

Neiti Marplen hahmossa on paljon kirjailijaa itseään. Christien kirjoihin perustuvissa tv-sarjoissa Marplen roolia on esittänyt muun muassa Geraldine McEwan.

Herttainen vanha neiti tuntee muun muassa arseenin, syanidin, digitaliksen yhdisteet ja joukon muita myrkkyyä.

Totuus hallavan hevosen majatalosta on todistettavasti pelastanut ihmisen.

sensä on riittävän korkealla tasolla, jotta kysymykset osuvat maaliinsa.

Poirot osaa myös kuunnella, on vastaus kuinka epämääräinen tai laava hyvänsä. Lisäksi salapoliisi pystyy hyödyntämään saamiaan tietoja, mihin vastausten antajat itse eivät aina kykene.

Kun salapoliisi yhdistää luonnontieteelliset faktat tietoon ihmisten motiiveista, rikos on yleensä sillä selvitetty.

Dekkareista reaali maailmaan

Kulttuurin kehityksessä fakta ja fiktio usein vuorottelevat. Tämä pätee myös Agatha Christien kirjailijanuraan ja kirjoihin.

Aluksi nuori kirjailija nojasi tosiasioiden luodessaan mielikuvituksellisia tapahtumia. Myöhemmin vuosina hänen dekkarinsa vuorostaan muokkasivat todellisuutta – tai ainakin nostattivat kiistoja vaikutuksen suunnasta.

Totuus hallavan hevosen majatalosta joutui kiirastuleen pian ilmestymisensä jälkeen. Syynä oli Britanni-

assa vuonna 1962 sattunut järkyttävä tapaus.

Teinipoika lisäsi perheensä juomiin ja ruokiin myrkkijä, muun muassa talliumia, ja aiheutti näin äitipuolensa kuoleman ja muiden perheenjäsenten vakavan sairastumisen. Brittitabloidi *Daily Mail* syytti pojan saaneen idean talliumin käyttöön Agatha Christien kirjasta.

Todellisuudessa poika paljastui psykopaattiseksi fanaatikoksi, joka oli jo vuosia tutkinut myrkyllisiä aineita ja joka 1970-luvulla vankilasta vapaututtuaan myrkytti vielä kymmeniä muita ihmisiä.

Itse asiassa *Hallavan hevosen* uskotaan päinvastoin pelastaneen ihmishenkiä. Vuonna 1975 kirjan luenut

eteläamerikkalainen nainen tunnisti sen ansiosta tuttavassaan talliummyrkytyksen oireet, ja mies ehti ajoissa sairaalahoitoon. Miehen puoliso tuomittiin murhan yrityksestä.

Pari vuotta myöhemmin lontoolaisen sairaalan lääkärit yrittivät turhaan selvittää lapsipotilaan outojen oireiden syytä. Arvoituksen ratkaisi sairaanhoitaja, jolla parhaillaan oli Christien dekkari iltalukemisenaan.

Laboratorio vahvisti epäilyn talliummyrkytyksestä, ja lapsen henki saatiin pelastettua. Sitten kävi ilmi, että tämä oli saanut aineen hyönteismyrkyistä. □

Kirjoittaja on vapaa tiedetoimittaja.
kalevi.rantanen@kolumbus.fi

Agatha Christien tärkeimmät myrkyt

Arseni
Belladonna (atropiini)
Digitalis (digoksiini ym.)
Eseriini
Fosfori
Myrkkyykatko-kasvi (koniini ym.)
Nikotiini
Oopiumi
Risiini
Strykniini
Syanidi
Tallium
Ukonhattu-kasvi (akonitiini)
Veronal (barbitaali)

Hercule Poirot'n ratkaisemia myrkytysrikoksia

<i>Stylesin tapaus</i>	strykniini
<i>Golfkentän murha</i>	morfiini
<i>Roger Ackroydin murha</i>	arseni, Veronal (barbitaali)
<i>Neljä suurta</i>	syaniidi
<i>Vaarallinen talo</i>	kokaiini
<i>Lordin kuolema</i>	Veronal
<i>Teetä kolmelle</i>	morfiini
<i>Hänet täytyy tappaa</i>	digitoksiini
<i>Lentävä kuolema</i>	käärmeen myrky, syaniidi
<i>Kortit pöydällä</i>	Veronal
<i>Murha Mesopotamiassa</i>	suolahappo
<i>Viisi pientä porsasta</i>	koniini

Neiti Marplen ratkaisemia myrkytysrikoksia

<i>Murha maalaiskylässä</i>	rauhottava lääke
<i>Kokoelma Kolmetoista</i>	arseni, atropiini, syaniidi, digitalis
<i>Neiti Marplea ei petetä</i>	akonitiini
<i>Salaperäiset rukiinjyvät</i>	taksiini, syaniidi
<i>Paddingtonista 16.50</i>	arseni, akonitiini
<i>Tuijottava katse</i>	syaniidi
<i>Lomahotellin murhat</i>	masennuslääke, atropiini

Lähde: Kathryn Harkup: *A is for Arsenic – The Poisons of Agatha Christie*. Bloomsbury, Lontoo 2015.

Hercule Poirot osasi kysyä oikeat kysymykset. Näyttelijä David Suchet teki hahmosta ikimuistoisen.